

# Kolínske listy

Slovenský kresťanský občasník

Apríl 2005



3

Počínajúc 22.2.2005, *Christian Science Monitor* (CSM) uverejnil, zaujímavý trojdielny seriál pod touto hlavičkou (*What place for God in Europe?*), pozri <<http://www.csmonitor.com/2005/0222/p01s04-woeu.html>>. Tieto *Kolínske listy* venujem voľnému prekladu vybraných častí. Moje komentáre k nadhodeným témam sú v poznámkach pod čiarou a po stranách.

## Aké miesto má Boh v Európe?

Po celej Európe protichodné prúdy sekularizmu, kresťanstva a islamu nútia Európanov premyslieť a vyjasniť si svoje hodnoty ako nikdy predtým.<sup>1</sup>

Keď nedávno prezident Bush “žehlil” súčasné politické rozpory medzi USA a Európou, povedal “Žiadna moc nás nerozdelí”. Toto môže platiť pokiaľ ide o iránsky nukleárny program, niečo iné je však transatlantická priepasť medzi USA a Európou, medzi tým, čo pre nich platí ako základné hodnoty a akú úlohu pripisujú kľúčovému aspektu ľudského života: náboženskej viere.

“Rozpory medzi tými, ktorí veria a tými ktorí neveria budú dominantným aspektom vzťahu medzi Spojenými štátmi a Európou cez nastávajúce roky,” povedal *Jacques Delors*, bývalý prezident Európskej komisie. “Táto otázka medzihodnotovej priepasti sa vynára v dejinách európsko-amerických vzťahov ostrejšie ako kedykoľvek od roku 1945.”

O úlohe náboženstva vo verejnom živote sa diskutovalo po 11. septembri 2001 na celom svete, ale debatu v Európe komplikujú ťažkosti spojené s integráciou moslimskej prisťahovateľskej menšiny. Tieto ťažkosti boli ešte zosilnené bombou v madridskej podzemnej dráhe a brutálnou vraždou holandského filmára *Van Gogha*. Tieto incidenty vraj “posilnia sekularizmus” predpovedá *Patrick Weil*, sociológ náboženstva na Sorbonne v Paríži. “Neideme obetovať rovnoprávnosť žien, demokraciu a individuálne slobody na oltár nového náboženstva”.

Sekularisti, ktorí takto premýšľajú plávajú v Európe v priaznivých vodách. Tam náboženské presvedčenie a prax v posledných desaťročiach ostro poklesli a tradičné cirkvi — obzvlášť katolícka — stále strácajú na členstve a vplyvnosti. Dnes — podľa nedávneho prieskumu *European Values Study*, ktorý sleduje 32 európskych štátov — iba 21% Európanov vraví, že náboženstvo je pre nich dôležité. Pritom prieskum organizovaný *Pew Forum on Religion and Public Life* súčasne zistil, že 59% Američanov považuje svoju vieru za “veľmi dôležitú”. Podľa prieskumu *Gallupovho ústavu* z minulého roku, 44% Američanov vraví, že týždenne navštevujú bohoslužby, zatiaľčo priemerná hodnota pre Európske krajiny je iba 15%.

### Bezbožný sekularizmus?

Pre niektorých Európanov tento schodok značí porážku morálnych hodnôt od bezbožných sekularistov. “Nový 'mäkký' totalitarizmus, ktorý prichá-

<sup>1</sup> Pozor: V tomto článku, sa pod sekularizmom rozumie to, čo som predtým nazval humanizmom, alebo *laïcité*, teda nie nutne jeho fundamentalistická, intolerantná odnož.

### Ťažká úloha Cirkvi: ani s prúdom, ani proti nemu.

Mám tu na mysli predovšetkým Katolícku cirkev, no myslím, že mnohé z toho, čo sa tu žiada povedať je aplikovateľné aj na iné cirkvi, v slovenskom kontexte, pravda, predovšetkým Evanjelickú a.v.

V predošlom čísle *Kolínskych listov* som hovoril o hociako pochopiteľnej “kultúrnej uzavretosti a pokúšeni unikáť do minulosti” u staršej generácie kresťanov a hierarchie na Slovensku, ale v menšej miere i tu. Jestvuje samozrejme aj opačná tendencia, ktorá je zasa viac zastúpená na Západe, hoci aj na Slovensku má svojich zástancov. Napríklad *Anton Srholec*, vo veľmi výstižnej úvahe *Katolícka viera na Slovensku* (© ÚSKI 2004 - [www.uski.sk](http://www.uski.sk)) má aj takúto pasáž:

“Ak mladí, sklamaní, alebo dotknutí životnou tragikou hľadajú východisko, skorej ho nájdú v menších kresťanských zboroch, alebo aj v sekách. Títo pracujú osobne, vecne a ponúkajú konkrétnu pomoc a účasť na živote. Anonymná a masová pastoračia, viazaná na osobu kňaza prestáva byť funkčná a účinná. ...

Za desať rokov slobody sa v Cirkvi uplatnili poslušní veriaci laici, ktorí sú ochotní byť len predĺženou rukou hierarchie. Ak sa odvážia pracovať a rozhodovať v duchu, alebo z nutnosti situácie, strácajú dôveru a často aj miesto. ... Slovenský človek odmieta inštitucionalizovať to, čo vo svojom srdci prežíva ako hľadanie odpovede na svoju zraniteľnú, ohrozenú, konečnú ľudskú existenciu. Klasické náboženské odpovede zatlačil do prísne súkromnej oblasti, alebo prinajlepšom, ako povedal Solženicyn, do detskej izby ako ničím nenahraditeľnú poéziu. Cirkev, nie len slovenská, z toho bude musieť vyvodit' dôsledky.”

Toto je poukaz na úspech netradičných “duchovných spoločenstiev” medzi mladými na úkor tradičnej Cirkvi a jej kňazov, úspech, ktorý autor, zdá sa, víta. Nuž hociaké sú pre to dôvody na Slovensku — a tu

je otec Srholec iste lepším znalcom ako ja — nepopierateľný vzostup iracionálnej religiozity na západe je iba reakciou na spolitizované a od-duchovnené kresťanské, áno aj katolícke, trendy “pokrokárov” predchodzej generácie. *You have taught us how to get committed, now teach us how to pray* (Naučil si nás byť angažovaný, teraz nás nauč ako sa modliť) bol výkrik z poslucháčstva, ktorý som počul na jednej takej prednáške počas *Eucharistického kongresu* v Melbourne roku 1972.

Aj iný citát z Austrálie ma napadol pri čítaní kritických Srholcových slov. Sú z roku 1982 od *D.J. Killena*, bývalého federálneho ministra: *The critic has always enjoyed the estate of licence. The solution he offers to problems can be given with great freedom when he does not have the responsibility of being called to account.* (Kritik má vždy voľnú ruku. Môže celkom slobodne ponúkať riešenia problémov, keďže nemôže byť za ne volaný na zodpovednosť.)

Platí to samozrejme aj pre tieto riadky: ľahko sa analyzuje, navrhuje, porovnáva ba i narieka tomu, kto na rozdiel od cirkevných predstaviteľov, nenesie zodpovednosť za nepredvídané, často aj nepredvídateľné, dôsledky zmien či reforiem. Preto aj s kritikou musíme opatrne, aj keď niekedy nevieme pochopiť, prečo (cirkevné) “Božie mlyny melú tak veľmi pomaly.”

Keby napríklad rebelujúci katolícky teológ *Hans Küng* bol vysvetľoval, iba zodpovedným, predovšetkým vo Vatikáne — a nie senzáciechtivým novinárom a Cirkvi nežičlivým kritikom — svoje názory na to ako ináč by sa všeličo malo či nemalo v Cirkvi robiť, nebol by tak známy a u pokrokárov tak populárny, ako ním je dnes. Ale som presvedčený, že by bol urobil užitočnejšiu prácu, aj napriek tým “pomalým vatikánskym mlynom”. Napríklad mne osobne boli kedysi mnohé Küngove názory a tézy prijateľnejšie ako niektoré teilhardovské, ktoré mi pripadali príliš “kolektivistické”, s nedostačným dôrazom na človeka-jednotlivca. Napriek tomu si skromného a disciplinovaného *Teilharda de Chardina* vážim viac ako Hansa Künga a myslím nie som sám.

dza z lavice chce mať štátne náboženstvo,” sťažuje sa *Rocco Buttiglione*, taliansky politik, ktorého ambície na Európskeho komisára boli zmarené parlamentom EU. “Je to ateistické, nihilistické náboženstvo — ale je to náboženstvo povinné pre každého.” Predstavitelia Cirkvi v Španielsku sa obávajú, že ide o ďalekosiahlejšie tendencie. Kardinál *Renato Martino* nedávno napadol “novú svätú inkvizíciu... motivovanú predovšetkým predsudkami voči všetkému čo je kresťanské.” Iné tradičné cirkvi pociťujú podobný studený vietor.

Na druhej strane, *Luis Lopez Guerra*, hlavný predvoj španielskej vlády v jej kampani s Katolíckou cirkvou, sa čuduje, prečo v krajine kde sotva polovina obyvateľstva ide vôbec niekedy do kostola, našiel vedľa ústavy aj bibliu a krucifix na pulte, keď skladal prísahu ako podsekretár jedného ministerstva. “Vláda je zodpovedná za reprezentovanie väčšiny obyvateľstva. Naša politika musí byť odvislá od vôle ľudu a nie od toho, čo uprednostňuje Katolícka cirkev.”

### *Rôzne chápania Osvietenstva*

Sekularistická horlivosť stúpala a klesala po celé stáročia. Pre Európana to však nie je novinkou, keď politickí vodcovia a obyčajní občania sa dívajú na náboženstvo a pociťujú jeho bremeno spôsobom, ktorý je pre Američana celkom neznámy. Táto rozdielnosť má svoje korene v osemnástom storočí, keď Osvietenstvo — filozofická revolúcia, ktorá položila základy moderného západného sveta — bolo inter-pretované celkom ináč Američanmi a ináč Európanmi.

“V Európe,” vraví *Grace Davie*, expert pre náboženstvo na *Exeter University* v Anglicku, “Osvietenstvo bolo videné ako *oslobodenie od náboženstva* preč od dogmy, zatiaľčo v USA to znamenalo *slobodu veriť*.”

*Patrick Weil* zo Sorbonne pripomína, že “v Amerike, krajine ktorú sčasti založili náboženský dissidenti utekajúci pred utlačovateľskou vládou, náboženské skupiny sú videné ako ochránkyne jednotlivcov proti vmiešavaniu sa štátu”. V Európe, na druhej strane, post-osvietenský štát “je videný ako ochránca jednotlivcov pred vtieravosťou náboženských skupín, po tom čo po storočiach cirkvi, katolícka aj protestantské, bývali tesne späté s pozemskými silami.”

Zatiaľčo v Amerike náboženstvo a demokracia boli vždy navzájom prepletené a cirkvi boli v čele boja proti otrokárstvu a za občianske slobody, toto zďaleka neplatilo o Európe. Tam etablované cirkvi v krajinách ako Španielsko a Francúzsko stáli dlho proti politickým reformám. Európska nedôvera k (verejne vyznávanému) náboženstvu je ešte zosilnená ak je retoricky miešané s vlastenectvom ako to často robí aj Prezident Bush.

“Boh a vlastenectvo je výbušná zmes,” vystríha *Nicolas Sartorius*, šedá eminencia španielskej ľavice, ktorý strávil roky vo väzení v časoch diktátorského režimu generála Franca. Pripomína, že diktátorova vedúca ideológia bola známa pod menom “katolícky nacionalizmus”. “A nikde nie je nedôvera k tejto zmesi väčšia ako v Nemecku”, dodáva *Karsten Voigt*, poradca kancelára *Gerharda Schrödera* vo veci nemecko-amerických vzťahov. “(Táto zmes) je prijímaná s nevôľou v nemeckom náboženskom živote lebo bola v minulosti zneužitá a išla príliš ďaleko. Spomeňme, že nemeckí vojaci v Prvej svetovej vojne mali na prackách od remeňov nápis *Gott mit uns* (Boh s nami). A *Dominique Moisi*, jedna z najuznávanejších francúzskych politických komentátoriek, dodáva “Z kombinácie náboženstva a nacionalizmu v Amerike ide strach. Cítíme sa zradení Bohom a nacionalizmom, preto staviame Európsku úniu

ako bariéru proti náboženským bojom.<sup>2</sup>

### Základné (morálne) hodnoty a politika

Rozdielnosť medzi Európou a USA “je otázkou zásadnou, otázkou hodnôt,” vraví *Martin Ortega* z *Ústavu pre bezpečnostné štúdie Európskej únie* v Paríži. “Európske dejiny priviedli Európanov ku kozmopolitickejšiemu svetonáhľadu, ktorý sa snaží porozumieť aj protivníka.” Karsten Voigt má obavy, že “v niektorých oblastiach amerického konzervatívneho myslenia sú protieurópske sentimenty na vzostupe. Vidia nás ako slabých ak ide o terorizmus, alebo ako amorálnych.” “Práve naopak,” protirečí mu Ortega, ktorý o sebe hovorí, že je katolícky veriaci, “Ja interpretujem svoje náboženstvo modernejším, humánnejším a univerzálnejším spôsobom. Mne pripadá americký spôsob dosť zastaralý. Napríklad, som si istý, že keď prezident Bush schválil trest smrti v Texase, alebo sa rozhodol použiť násilie v Iraku, považoval tieto veci za zlučiteľné s jeho náboženskou vierou.”

<sup>2</sup> Tu sa už žiada všeličo povedať. Predovšetkým, charakterizácia rozdielneho vývoja vzťahov medzi náboženstvom a politikou v USA a Európe po 18. storočí je výstižná a treba nám ju prijať aj keď nie je veľmi lichotivá pre etablované cirkvi, obzvlášť katolícku. Ostatne už *Michael Novak*, americký náboženský mysliteľ slovenského pôvodu a jeden z predných apogetov ne-okonzervatizmu, na túto dvojkoľajnosť upozornil (<http://202.121.129.66/transcend/www.aei.org/boyer/novak.htm>) zhruba tak, že zatiaľčo cirkvi v Európe sa sústredila na svoj spor s osvietenskými extrémistami, ktorý (v prvej fáze?) podľa všetkého prehrala, americkí kresťania a ich cirvi, resp. sekty, zasa kladli a kladú väčší dôraz ako Európania na svoje starozákonné korene. (Napríklad výzvy k odplate—*retaliation*, *Vergeltung*—po 11. septembri 2001, hociako psychologicky pochopiteľné, patria do arzenálu Starého, nie Nového zákona. Prílišný dôraz na Starý zákon možno vysvetlí aj ich fundamentalistickú a moralistickú strnulosť, keď starozákonný Jahveh, ktorý k nám hovorí z biblie, je stavaný do protikladu proti veľkorysejšiemu Bohu, ktorý k nám hovorí nielen cez Nový zákon, ale aj cez súčasné vedecké poznatky — to už je ale moja interpretácia, nie Novakova).

Niečo iné treba povedať na tému “nebezpečnej zmesi” Boh a vlastenectvo. Tu to možno chápať len tak, že CSM si vybral názor bojovníka na socialistickej strane španielskej občianskej vojny a názor poradcu nemeckého “červeno-zeleného” kancelára, ktorý tiež predstavuje iba jednu stránku v politicko-ideologickom záporení. Myslím, že výstižnejšie by bolo povedať, že ide o *nešťastnú zmes*, ktorá je nebezpečná iba ak sa stane heslom fanatikov. A v rukách fanatikov sú všelijaké heslá nebezpečné, napr. aj “Za ródinu, za Stálinu”, ale aj rôzne moderné slogany, aj keď Európa má dnes iný vkus ako Amerika, predovšetkým aby tam nebolo nič o náboženstve a Bohu.

Nemci naozaj majú pochopiteľnú averziu k vlasteneckým heslám, to je však dané skúsenosťami z nie Prvej, ale Druhej svetovej vojny, ktorá s ‘Gott mit uns’ nemala nič spoločné! Kresťanským cirkvám počas Druhej svetovej vojny možno vytknúť iba to, že si neskoro uvedomili, že proti gaunerovi sediacemu v Moskve sedí v Berlíne nie záruka európskej civilizácie, ale ešte väčší gauner, ktorý s kresťanstvom nemá, ani nechce mať, nič spoločné. V Prvej svetovej vojne sa bojovalo tak, že si všetky strany mysleli, že Boh je na ich strane. Nielen Nemci a nielen v tejto vojne, ale aj v iných európskych vojnách, či v občianskej vojne v USA. Dnes sa to nenosí, dnes si na Západe každá strana myslí, že na ich strane sú noví bôžikovia: demokracia, ľudské práva, sociálna spravodlivosť, atď. Aj Bush, hoci on k tomu primiešal ešte Boha a vlastenectvo.

Čo sa týka poslednej poznámky Dominique Moisi, ak má strach z amerického nacionalizmu v tom ju mnohí budú chápať. Ak si však myslí, že ju Boh zradil tak sa musí pýtať na čej strane je vina. Ak by obvinila Cirkvi, že ju, či koho, zradila, tak možno diskutovať a všeličo aj uznať. Ak však obviňuje samotného Boha, tak buď tára (ak v Boha neverí), alebo sa rúha. S pompéznou bariérou “proti náboženským bojom” sa EU zatiaľ podarilo iba odstavíť talianskeho katolíckeho právnik, lebo upozorňoval na rozdiel medzi trestným činom a hriechom v kresťanskom slova zmysle. Čo dokáže EU, až už nie kresťanstvo, svojím zakladateľom usmernené a dejinami poučené, ale bojovnejší a demograficky sebavedomejší islam budú hlavným ideologickým a kultúrnym protihráčom európskych sekularistov, ukáže až budúcnosť.

[Teraz sa mi dostáva do rúk veľkonočné číslo časopisu DER SPIEGEL v ktorom je aj dlhý článok “Pontifikát protirečení” (pozri aj anglický preklad na <http://www.spiegel.de/international/spiegel/0,1518,348471,00.html>) práve od dnes už 75 ročného Hansa Künga. Je to zbierka všetkých výtok — oprávnených i neoprávnených — proti Katolíckej cirkvi, Vatikánu, hlavne ale invetívny proti osobe Jána Pavla II, ktoré kedy boli vyslovené nežičlivcami nielen Katolíckej cirkvi, ale kresťanstva vôbec. Nechcelo sa mi veriť, že by toľko zatrpčnosti až nenávisť mohlo pochádzať od síce aj v minulosti rebelujúceho, predsa ale učeného a seriózneho teológa, ktorý neviem prečo sa ešte považuje za katolíckeho. Pápeža nazýva “symbolom potemkinskovej (*fradulent*, teda “podvodníckej”, v anglickej verzii!) Cirkvi, ktorá skostnatela a stala sa senilnou za svojou blýštiacou sa fasádou”. Človek však po prečítaní článku musí byť presvedčený, že tým zatrpklým “skostnatelým a senilným” starcom sa stal Hans Küng a nie pápež. Neviem si napríklad vôbec predstaviť, že by dnes takto o Katolíckej cirkvi — tobož o chorom a starom pápežovi — hovoril seriózny protestantský teológ. Ba ani žiaden “vlastenecký” či “Pacem-in-terris” kňaz z našej smutnej minulosti. Túto poznámku píšem, keď pápež už je na smrteľnej posteli, a Hans Küngove osobné útoky sa javia v ešte trápnejšom svetle.]

Áno, reformácia v 16. storočí bola zrejme potrebná, aby nastavila Cirkvi zrkadlo, ktoré viedlo potom i k vnútornej reformácii aj keď nie presne v tých istých koľajách po ktorých sa vydali protestanti. Nie je tu však nezaujímavý hlas svetoznámeho amerického evanjelického teológa a historika slovenského pôvodu, *Jaroslava Pelikana*, ktorý roku 1981 v liste Mons. *Michalovi Rusnakovi*, slovenskému grécko-katolíckemu biskupovi v Toronte, napísal: “Historik sa nemá zapodievať tým, čo sa mohlo stať, ale sa nestalo, ale ja častokrát rozmýšľam o otázke, či by bola reformácia 16. storočia bývala potrebná, keby náš národ bol zachoval cyrilometodskú tradíciu vo svojej litur-

gii, keby *Concilium Vaticanum II* sa bolo stalo, povedzme v Kostnici.”

Domnievam sa však, že akékoľvek boli v 16. storočí dôvody pre reformáciu Cirkvi vo forme otvoreného “odpadlictva”, dnes už neplatia. Kto sa dnes necíti dobre v Katolíckej cirkvi, a chýba mu potrebná disciplína a pokora, má veľa možností vyznávať a prežívať svoje kresťanstvo z pozície celej rady etablovaných nekatolíckych cirkví, bez toho aby musel rýpať a rozbiť zvnútra Katolícku cirkev. Je zaujímavé, že keď sa pred rokmi Hans Küng rozhorčoval, že mu bolo vzaté právo hovoriť a vyučovať teológiu v mene Katolíckej cirkvi, boli to práve nemecké protestantské kruhy, ktoré mu pripomínali, že každá organizácia má právo dištancovať sa od toho, kto chybné vysvetľuje jej oficiálne stanoviská.

Áno, ja osobne by som si nevedel predstaviť intelektuálnu stránku svojej viery, keby som nebol mal po roky možnosť dívať sa na ňu nielen z katolíckych, ale aj z anglikánskych, luteránskych atď teologických zorných uhlov. V tomto i celkom osobnom slova zmysle sa domnievam, že reformácia vedúca k rozkolu v Cirkvi bola v 16. storočí potrebná. Z retrospektívy možno vidieť, že mala i svoju pozitívnu funkciu. Dnes však v rozvratníctve à la Hans Küng, *Wir sind Kirche, Initiative Kirche von unten*, atď už nevidím nič užitočného. Preto sa i domnievam, že pre kresťanstvo je dôležitejší ekumenický proces, na základe ktorého sú už dnes kresťania zjednotení, ako ekumenický cieľ či ideál, ktorý si (zataľ?) rôzni kresťania predstavujú rôzne.

Kresťanskou, a azda obzvlášť katolíckou, ideovou v najširšom slova zmysle *stratégie* by teda nemalo byť ani stáť “neochvejne” na mieste, to jest křčovito sa držať minulosti, ani ísť s prúdom, ale ani so spontánnym protiprúdom: Ani s hlavným sekularistickým prúdom založeným na odduchvnelom humanizme (ktorý prevláda viac v Európe ako v USA), ale ani s jeho “spodným protiprúdom” irracionálne a emocionálne vybičovaného fundamentalistického evangelikalizmu (ktorý, zdá sa, sem vanie z USA). Mysím, že správna pozícia kresťanstva, je-

### Filozofické rozdiel'nosti

V skutočnosti však sú základné hodnoty, ku ktorým sa hlási Európa a Spojené štáty, skoro identické. Málokterému Američanovi by robilo problém prehlásenie v Európskej ústave, že “Únia je založená na morálnych hodnotách, ktoré rešpektujú ľudskú dôstojnosť, slobodu, demokraciu, rovnosť, právny poriadok a ľudské práva.” Tieto spoločné sentimenty však vychádzajú z rozdielnych metafyzických prameňov. Prezident Bush nedávno vyjadril svoju angažovanosť za ľudské práva ako založenú na viere “že každý muž a žena na tejto zemi ... nesú v sebe obraz Tvorcu neba a zeme”. Takáto formulácia nenachádza veľa porozumenia v Európe, kde ľudské práva majú svoje korene v sekulárnom humanizme, ktorý vychádza z toho, že ľudstvo je schopné etického správania sa a seba-náplne bez potreby odvolávať sa na nadprirodzeno.

V Európe sekularizmus nie je nutne chápaný ako nepriateľský voči náboženstvu. Vo Francúzsku tento termín, (pozri tiež *laïcité*) označuje neutrálne pole (*level playing field*), kde štát umožňuje všetkým náboženstvám aby voľne fungovali, sám však stojí stranou. Inde tento termín znamená ľahostajnosť k viere. Všeobecnejšie, sekularizmus sa vzťahuje na prístup k životu, ktorý je založený nie na náboženskej morálke, ale na ľudskom rozume a univerzálnej etike.<sup>3</sup>

Hoci všeobecné morálne hodnoty, na ktorých je založená európska politika, jasne čerpajú z kresťanskej inšpirácie, etablované cirkvi práve tak jasne strácajú svoj vplyv, od spoločenských postojov až po otázky osobnej morálky. Ale aj keď po celej Európe sa kostoly vyprázdňujú, a občania vo verejnom živote sa odmietavo stavajú k všetkému čo má vzťah k náboženstvu, to ani zďaleka neznamená, že kontinent je ateistický, vracia výsledky prieskumov verejnej mienky a aj náboženský predstavitelia. “Skôr ide o to, že ľudia v Európe to považujú za zlý vkus hovoriť verejne o svojej viere lebo to iných môže priniesť do rozpakov,” vraví arcibiskup *John Foley*, americký predseda *Pápežskej rady pre spoločenskú komunikáciu*.

Zatiaľčo iba 41% Európanov vraví, že veria v osobného Boha, ďalších 33% verí na duchovno či inú životnú silu. Práve z tohoto prameňa spirituality dúfajú čerpať náboženský vodcovia rôznych vierovyznaní, a tým vymaniť náboženstvo z okrajovej pozície, ktorú dnes zastáva vo verejnom živote.

Vo Francúzsku, vari najbojovnejšej laicistickej spoločnosti v Európe, človek, ktorý najpravdepodobnejšie nastúpi po *Jacques Chiracovi* porušil koncom vlaňajšieho roku prísne politické tabu: V sérii interview s titulom *The Republic and Religion: Hope*, (Republika a náboženstvo: nádej) *Nicolas Sarkozy*, predseda vládnucej *Únie ľudového hnutia*, sa dotkol kontroverzných tém ako je štátne financovanie náboženských inštitúcií.

Bol motivovaný pocitom, ktorý v USA by bol celkom banálny, ale pre francúzskeho politického vodcu je temer revolučný, totiž, “že náboženstvo ako také je dôležitejšie než si mnohí myslia, že môže prispieť k mieru, rovnováhe, integrácii, jednote a dialogu (v spoločnosti). Republika by mala o tomto diskutovať a nad tým premýšľať.”

### Vlny spirituality v sekularistickom oceáne

V tieni tak šokujúcich udalostí ako bomby v Madride, vražda Van Gogha a iné vyčítania radikálov možno pozorovať náznaky tichého a menej rozhaštereného návratu k náboženstvu a duchovnu v živote Európanov. “Boh je naspäť u intelektuálov,” vraví *Aleksander Smolar*, vedúci európsky mysliteľ,

<sup>3</sup> A práve o túto problematiku univerzálnosť ide. Pozri moju úvahu “Vedúca kultúra” v kvalitatívnom a kvantitatívnom zmysle na okraji strany 7.



Percento Európanov, ktorí sa modlia aspoň raz do týždňa.

svoj sekularizmus tým, že zakázala moslimské šatky a iné náboženské symboly v školách. A katolíckemu učeniu v takých otázkach ako interrupcie, antikoncepcia, rozvody a homosexualita sa venuje pozornosť skôr tým, že sa nerešpektuje. Toto by nasvedčovalo pokračujúcemu sekularistickému trendu v Európe, viditeľnom už niekoľko desaťročí. Protiváhou tohoto trendu je však narastajúce vedomie, že sekularizmus je úchylkou vo svete, kde náboženstvo je všeobecne na vzostupe. Významná rola, ktorú náboženstvo naďalej hraje v americkom verejnom živote podryla rozšírený európsky názor, že moderná spoločnosť sa nevyhnutne stáva viac sekularistickou a že náboženstvo je späť iba s nedostatočným rozvojom. "Zaobráame sa oveľa viac spiritualitou, na úrovni náboženskej aj filozofickej, ako tomu bolo pred pár rokmi," priznáva *Dominique Moisi*, spomínaná francúzska politická komentátorka. "Všimla som si, že celý rad vydavateľstiev, ktorým ide o široké pole zákazníkov, sa teraz zaujíma o knihy s náboženským obsahom z čiste komerčných dôvodov, lebo to je to, čo si verejnosť praje," vraví *Laurence Vandamme*, hovorkyňa Cerf, najväčšieho francúzskeho náboženského vydavateľstva. Francúzsky filozof *Régis Debray*, niekdajší spolubojovník *Che Guevaru* v bolívijských horách, venoval dve zo svojich nedávnych kníh prieskumu Boha a náboženstva. *Le Monde*, francúzsky provládny denník začal tento rok vydávať parádny dvojmesačník 'Svet náboženstva'. "Potreba nájsť zmysel (života) postihuje sekularizovaný a deideologizovaný Západ najviac zo všetkého," napísal *Frédéric Lenoir*, šéfredaktor nového časopisu. "Ultramoderní ľudia nedôverujú náboženským inštitúciám ... a už neveria v žiarivú budúcnosť, ktorú sľúbili prírodné vedy a politika; stále ale stoja pred dôležitými otázkami o (svojom) pôvode, utrpení a smrti."

*Rocco Buttiglione*, pápežov dôverník, ktorému zabránili stať sa členom Európskej komisie kvôli jeho katolíckym názorom na spoločenské témy, má hotovú odpoveď na otázku európskej identity. "Kto sme? Aj keď to mnohí nevedia, podľa môjho názoru sme kresťania." Tento názor však nie je veľmi rozšírený. Kritici poukazujú na milióny prisťahovaných moslimov vo Francúzsku, Nemecku, Británii a Španielsku, okrem európskych "domorodých" moslimov na Balkáne. Takisto nevidno žiadne znaky obrody organi-

ktorý vedie *Základinu Štefana Bátoryho* vo Varšave a prednáša na Sorbonne v Paríži. "Vidno, že Európa má problémy so svojou dušou; ľudia si uvedomujú prázdnotu a pociťuje sa tu určitá kríza sekularizmu."

V snahe vyplniť túto prázdnotu zhromažďuje sa každý útorok niekoľko tuctov verných katolíkov aby sa modlili v hale kostola St. Denys v severnom Paríži. Po deväť rokov farnosť sv. Denysa vedie kňaz zo *Spoločenstva novej cesty*, katolíckeho charizmatického hnutia ktoré veľa prebralo z americkej pentecostalskej (svätodušnej; *Pentecost* = Turíce) tradície. Zatiaľčo lavice v tradičných katolíckych kostoloch sú prázdne, *Spoločenstvo novej cesty* a podobné spoločenstvá prekvitajú a priťahujú tisíce veriacich k spoločnej modlitbe a nedeľnej omši po celej Európe.

"Sú k nám priťahovaní," vraví farár *Louis-Marc Thomy*, "charizmom života v spoločenstve. Vravia, že u nás cítia jednotu a pokoj. A tešia sa, že znovuobjavujú vieru v radostnej forme."

Navonok však náboženstvo musí naďalej ustupovať. Iba vlni francúzska vláda posilnila

ho ideovej orientácie a funkcie, by mala byť smerom nahor, *snažiť sa dostať nad tieto prúdy*. Nie aby im bránila tupohlavým konzervatizmom, ale aby ich zo svojho nadhľadu usmerňovala. Lebo tak ako alternatívou k zvieracej kazajke socializmu nie je bezuzdný kapitalizmus, podobne alternatívou sekularizmu nie je iracionálny a spontánny spiritualizmus. V oboch prípadoch ide o korekciu extrém, o korekciu, ktorá prestrelila do opačného extrém.

Pravda, takto abstraktne sa to ľahko povie, nakoniec "orientácia smerom nahor" nie je pre kresťana žiadny nový objav. Nezaškodí si to ale explicitne stále uvedomovať, aj keď o doktrínarňoch, etických, organizačných či prakticko-politických dôsledkoch a konkrétnych dobe odpovedajúcich opatreniach vyplývajúcich z takejto pozície nie je možné tak jednoducho rozhodnúť, ako si to niektorí samozvaní kritici myslia. Prispôbiť sa dobe áno, ale ostať napriek tomu nezávislá od módnych kultúrnych prúdení, vstúpiť do dialogu s "duchom času" áno, ale nedostať sa do jeho vleku.

To je práve tá ťažká úloha, pre ktorú, verím, Ježiš ustanovil, "etabloval", svoju organizovanú, hierarchickú Cirkev, úloha ktorá je *ponad sily a zodpovednosť hociako zanieteneho spontánne vzniklého duchovného spoločenstva*. Nečudo preto že niekedy strach z toho urobí chybný krok vedie Cirkev k tomu, že na čas ostane nehybne stáť na jednom mieste čakajúc na myšlienkový impulz, či "vnuknutie Ducha svätého".

Pokiaľ to je iba teoretický problém, hlavolam pre teológov, filozofov (či trebárz pisateľov takýchto riadkov), môžu byť títo cirkevným predstaviteľom svojou radou často aj nápomocní. Pokiaľ však už ide o konkrétne činy a rozhodnutia, nesúce so sebou veľkú zodpovednosť, tu už Cirkev — resp. jej predstaviteľia — stojí pred Bohom i dejinami *iba sama*.

Aj takto si možno vysvetľovať učiteľský úrad Cirkvi: nie je to akademická inštitúcia ani teologická, (hoci samozrejme medzi jej funkcionármi je veľa naslovovzatých teológov)

gov), ale inštitúcia podobná skôr škole ako akademickému pracovišku. Ja ako matematik pravdepodobne viem o matematike viac ako stredoškolský učiteľ matematiky. Ale ja tomu učiteľovi môžem nanajvyš radiť vo veciach matematiky, ak si myslím, že niečo nie celkom dobre chápe, nemôžem mu ale svoje amatérske pedagogické názory vnucovať. Tobôž ho nútiť aby to žiakom tak podával ako si to ja v svojej abstraktnej hlave predstavujem, pritom ale aby on sám niesol zodpovednosť za to ak sa žiaci nič nenaučia a znenávidia matematiku. Myslím, že niečo podobné platí o rozdiel medzi poslaním učeného teológa a poslaním člena hierarchie, až po radového kňaza, ktorý nesie zodpovednosť za veriachich.

### O spontánnom spiritualizme a duchovných zážitkoch mimo Cirkvi.

Duchovný/mystický zážitok je vec pasívna, ktorá uspokojí stratenú či ubolenú dušu, ale intelektuálne nadhlo neuspokojí. Niekomu, pravda, stačí vedieť, že ide o nejaký čudný pochod v mozgu, lebo aj tí, čo neprípúšťajú existenciu duchovna môžu mať "mystický" zážitok. Avšak väčšina tých, čo majú takéto zážitky sú veriaci. Podobne, človek sa môže dívať na televízny program bez toho, že by si uvedomoval, že dej sa neodohráva v tej škatuli, ale že je odniekiaľ zvonka vysielaný. Ale aj tu platí, že väčšina divákov si to uvedomuje, aj keď nerozumie technologii toho prenosu. Neurologovia sú dnes asi tak ďaleko v snahe vysvetliť mystické zážitky ako ten, kto vie popísať všetky súčiastky v televízore, bez toho že by vedel načo tam sú. A tiež, ten čo študuje vnútro televízora, samozrejme nepotrebuje vedieť nič o tom, o aký program ide a odkiaľ sa vysiela...

Máme zatiaľ iba metafyzické vysvetlenia, čakajúce na vedecké doplnenie, a to buď (a) *autoritatívne*: katolíci to nazývajú "učenie Cirkvi", ktoré okrem viery vyžadujú aj intelektuálnu námahu, alebo (b) *skratkovú*: všelijaké naivné vysvetlenia, rôznych samozvaných kazateľov, a duchovných cvičiteľov, ktoré nevyžadujú intelektuálnu námahu iba

zovaného náboženstva na kontinente kde návšteva kostolov skoro všade za posledné desaťročia prudko poklesla.

Napriek tomu 74% Európanov verí v Boha či Ducha alebo životnú silu podľa nedávneho celoeurópskeho prieskumu. A pracovníci medzi britskou mládežou nachádzajú "platné dôkazy, že sekulárna generácia je nahradzovaná generáciou s oveľa väčším záujmom o duchovné otázky," vraví *Stuart Murray-Williams*, teológ na *Oxford University*, ktorý nedávno napísal knihu s názvom *After Christendom* (voľne preložené: Keď už neprevláda kresťanstvo).

Po celej Európe vznikajú náboženské skupiny a skupinky najrôznejších druhov, ktoré chcú vyhovieť potrebám tejto generácie. "Všimol som si neustále rastúci záujem o náš rád, ktorý sa zdvojnásobil od 1990, hovorí *Suvannavira*, v Rusku narodený a v Británii vyštudovaný mních, ktorý vedie parížsku filiálku *Západného buddhistického rádu*. "Situácia sa zmenila," poznamenáva oxfordský teológ Dr Murray-Williams. "Pred 15 rokmi zmienka o duchovných zážitkov by narazila na nechápavé pohľady. Dnes ľudia prahnú po tom aby sa o nich hovorilo." Murray-Williams vraví, že je príliš skoro predpovedať, čo sa z toho vykrúje. "Je to druh prebúdajúcej sa spirituality, ktorý môže byť významný, alebo to môže byť iba dočasná móda," hovorí "Ešte to chvíľu potrvá než budeme vedieť či to je dosť silné, aby ohrozilo kultúru sekularizmu."<sup>4</sup>

Táto kultúra sekularizmu ukazuje znaky obnosenia, tvrdí Jacques Delors, ktorý sa kedysi sťažoval, že Európe chýba "duša", keď bol predsedom Európskej komisie. "Obávam sa, že stavba Európy sa rúti do úplného materializmu. Veci sa nemajú dobre pre spoločnosť preto sa spoločnosť stále viac ide pýtať načo je život, čo je smrť a čo je po nej." Niektorí politici si toto uvedomujú. Už spomínaný Nicolas Sarkozy, predpovedaný ako nástupca Chiracov, povedal v sérii interview, ktoré vlni v novembri vyšli knižne, "Politici by nemali hovoriť iba o ekonomii, spoločenských záležitostiach, o životnom prostredí alebo bezpečnosti. Mali by sme sa zaoberať aj náboženskými otázkami. Náboženstvo má vo Francúzsku na začiatku tretieho tisícročia centrálnu postavu." Navrhol, aby štát podporoval kostoly a mešity — radikálny odklon od storočnej tradície sekularizmu — a nástojí, že bude "pokračovať v agitovaní za nový vzťah medzi náboženstvami (cirkvami?) a autoritami verejného života." Sarkozyho nový prístup, vraví Moisi, je založený na "pochopení, že zatiaľčo pre niektorých je náboženstvo súčasťou problému, môže sa stať aj súčasťou riešenia. On vnáša do debaty niečo ako nový kyslík." Rocco Buttiglione prináša svoj vlastný kyslík tým, že sa teraz venuje vytvoreniu mysliteľského centra (*think tank*) a populárneho hnutia na podporu toho v čo verí. Vraví, že na svojich cestách po Európe nachádza "ohromný záujem" v kampani "o kresťanskú prítomnosť v európskej politike."

### Podnety k jednote?

Podľa niektorých náboženských predstaviteľov, je tu mimoriadna príležitosť, aby sa cirkvi spojili v snahe zaviesť svoje spoločné hodnoty do verejného života. Nakoniec tradiční (*mainstream*) kresťania, židia a moslimi majú mnohé názory na rodinu a posvätnosť ľudského života, spoločné. Naozaj, niektorí pozorovatelia sa pýtajú, či významná "zrážka civilizácií" v Európe nepostaví proti sebe nie kresťanov a moslimov, ale veriachich všetkých vierovyznaní a neveriachich. Napríklad kardinál *Jean-Marie Lustiger*, ktorý bol vtedy ešte parížskym arcibiskupom, sa postavil na stranu moslimov proti vládnemu nariadeniu zakazujúcemu nosenie šatiek v štátnych školách. Podobne protestantskí aj katolícki preláti v anglickom Birming-

<sup>4</sup> Pozri moju poznámku o duchovných zážitkoch v stípku naľavo.

hame prejavili nedávno porozumenie voči Sikhom, ktorí búrlivo protestovali proti divadelnému predstaveniu, ktoré urážalo ich náboženstvo.

Nie je jasné kto a ako bol urazený, pretože rast v spiritualite sa neodráža v rastúcej návštevnosti kostolov, mešít či iných chrámov. "Mnohí vidia spiritualitu ako niečo pozitívne, zatiaľčo náboženstvo je videné ako niečo čo rozdeľuje," vraví teológ Murray-Williams. "Neočakávam sociálnu mutáciu vo veľkom," vraví Delors. "Ale vidím malé biele kamienky, ktoré vytrasujú cestu."

#### *Moslími: nová kategória veriacich v Európe*

Je jeden dôvod pre ktorý náboženstvo sa dostalo na prvé miesto spoločenskej agendy vo Francúzsku a inde v Európe: islam a rastúce milióny ľudí na kontinente, ktorí ho praktizujú. Európania, šokovaní objavom teroristických sietí na vlastnej pôde, si naraz naraz uvedomili existenciu predtým iba okrajovo vnímanej moslimskej menšiny, ktorá berie náboženstvo vážnejšie ako oni.

Dnes je vzťah medzi pôvodnými Európanmi a ich moslimskými susedmi plný napätia a nedôvera po oboch stranách hrozí prepuknúť do násilností. Obzvlášť enervujúce sú štvavé výzvy šírené niektorými radi-kálnymi kaazteľmi. Európske moslimské obyvateľstvo sa strojnásobilo za posledných 30 rokov. "Aktívni kresťania v hlavných cirkvách po celom kontinente majú obavy zo vzrastu fundamentalistického nacionalizmu," vraví *Jorgen Nielsen*, profesor islamistických štúdií na bir-minghamskej univerzite v Anglicku. "Sekularisti však, zdá sa, majú ešte väčšie obavy nie iba z islamu, ale z návratu náboženstva na verejnú scénu," dodáva. Európske moslimské obyvateľstvo sa strojnásobilo za posledných 30 rokov. "Toto je prvý raz po dlhú dobu, keď musíme ukázať, že vieme žiť s náboženskou rôznorodosťou. A to je náročná úloha" priznáva *Patrick Weil*, francúzsky sociológ.

Ale aj moslími musia zmeniť svoje názory a návyky, ako napríklad vzťah k ženám, uznáva *Tariq Ramadan*, jeden z hlavných teoretikov islamu v Európe. "Z arabského islamu alebo afrického islamu, musíme sa dopracovať k európskemu islamu." Diskusie, o tom ako integrovať moslimov do európskeho života a koľko islamu môže Európa absorbovať bez toho aby zradila svoje hodnoty, zakalili nedávne teroristické incidenty. "Nie je prejavom xenofobie ak Európania majú uprimný strach z radikalizácie islamu," priznáva *Tim Winter*, britský konvertita na islam, ktorý prednáša na *Cambridge University* a káže v mešite. "Nie je ale prijateľné keď sa vraví, že islam sa nevie prispôbiť európskemu životu."

Byť nábožný však je pre Európana nezvyklé. Hoci moslími tvoria iba 3 percentá britského obyvateľstva, podľa nedávneho prieskumu viac ľudí sa zúčastňuje piatočných modlitieb v mešite, ako nedeľných bohoslužieb v kostole. Z toho majú mnohí Európania strach lebo sa obávajú, že Európa môže stratiť svoju kresťanskú identitu. "Európa sa islamizuje," vystríhal *Fritz Bolkenstein*, bývalý EU komisár minulý december, poukazujúc na to, že v dvoch najväčších mestách jeho rodného Holandska, Amsterdame a Rotterdame, budú Európania za pár rokov v menšine. Spomínaný Ramadan to vidí ináč: "Mnohí európski politici a obyčajní ľudia sa prikláňajú k názoru, že jediný bezpečný moslim je ten, ktorý ani nepraktizuje svoje náboženstvo, ani náboženstvo, ani sa nehlási k svojej moslimskej identite," ako napísal vo svojej nedávnej knihe "Ako byť európskym moslimom." Ramadan je hlavným proponentom "európskeho islamu". Časopis *TIME* ho menoval medzi navplyvnejšími ľuďmi 21. storočia, no Američania mu vlani nedali vstupné vízum aby mohol prednášať na *University of Notre Dame* v Indiane. Tvrdí, že mnohé zo zvyklostí, ktoré pestujú moslími a ktoré Európanov poburujú nepatria k islamu ako takému, ale sú pozostatky kultúrnych zvyklostí zo

slepú vieru, ale pre vzdelaného človeka nemajú veľkú vierohodnosť.

Mnohí sa iba oddávajú svojim duchovným zážitkom, obyčajne v spoločenstve rovnako nasmerovaných, a vedecké vysvetlenie ich nezaujímajú. Aj vyhrievanie sa na slniečku bolo po stáročia príjemným zážitkom a mnohí sa nie veľmi pýtali, čo to slniečko vlastne je, stačilo vedieť, že to Boh tak zariadil. Iba nedávno sa ľudstvo dopracovalo po mnohých naivných vysvetleniach k dnešnému vedeckému vysvetleniu funkcie slnka a iných kozmických skutočností, teda k vysvetleniu ako to Boh zariadil. Vo veciach duchovných či mystických zážitkov sme po stránke vysvetlenia "ako to funguje" asi tam, kde bolo ľudstvo vo veciach vysvetlenia funkcie slnka keď si myslelo, že ide o ohnivú guľu zavesenú na nebeskej klenbe: nebolo to celkom nepravdivé iba z hľadiska toho, čo dnes vieme, naivné.

Bohužiaľ analógia ide aj ďalej: až sa k tomu vedeckému vysvetleniu duchovných a mystických zážitkov dopracujeme budú si mnohí myslieť, že sme tým pádom redukovali tieto zážitky na biologické či aké pohody, kde už niet miesta pre vieru v osobného Boha, ktorý je zdrojom týchto zážitkov. Podobne ako tomu bolo, keď sa ľudstvo dopracovalo k vedeckému vysvetleniu pohybu nebeských telies a k vedecky podloženej kozmológii, mnohí si mysleli — a mnohí si tak dodnes mylia — že tým pádom už niet miesta pre osobného Boha, ktorý za tým všetkým stojí.

#### **"Vedúca kultúra" v kvalitatívnom a kvantitatívnom zmysle**

Mnohé z nedorozumení okolo *Leitkultur* aféry (o tom, či Nemci majú právo sa považovať za vedúcu kultúru či národ vo svojej zemi) vyplývalo z toho, že sa pletlo chápanie *kvalitatívne* (kultúra nadradená ostatným) a *kvantitatívne* (kultúra najsilnejšia počtom prívržencov) tohoto termínu. *Leitkultur* chápaná v kvantitatívnom slova zmysle predstavuje nepopierateľný fakt (podobne ako napríklad v Austrálii bola kvantitatívne najsilnejšia britská skupina etník) a všeličo rovnako samozrejme by z toho malo vyplývať; chápaná kvalitatívne môže viesť k dobromyseľným či zlomy-

seľným obvineniam, k oprávneným či neoprávneným obavám (aj v Austrálii nám vadilo, keď niektorý nedávny britský prisťahovalec sa choval nadradene k iným etnikám, napriek mimoriadnej tolerancii už udomácnelych Australanov britského pôvodu).

Myslím, že podobné rozlišovanie medzi kvantitatívnou a kvalitatívnou prevahou je dôležité aj keď ide o spolužitie rôznych náboženstiev (či svetonázorov) vrátane "nenáboženských" humanistov, sekularistov. Bohužiaľ, v Európe sú to práve tí poslední, ktorí toto rozlišovanie nechcú rešpektovať, ako tomu nasvedčuje prípad *Rocca Buttiglioneho*, ktorý sa nemohol stať komisárom v EU iba preto, že kládol dôraz na rozlišovanie medzi *trestným činom* (ktorý prestupuje zákon platný pre každého) a *hriechom* (ktorý je piestupkom proti zákonu uznávanému iba kresťanmi). Možno namiesto homosexuálnej aktivity, ako príkladu hriechu, ktorý nie je trestným činom, mohol menovať inú vec, ktorá by menej dráždila *politically correct* sekularistických parlamentárov, napríklad vynechanie nedeľnej návštevy. omše. To však nemení na fakte, že tí, ktorí dnes majú v Európe — v parlamente, médiach i "na ulici" — kvantitatívnu prevahu si nárokujú aj kvalitatívnu, absolútnu nadradenosť svojho sekularistického morálneho kódexu, ktorý je často odvodeninou, ak nie iba napodobneninou, judeo-kresťanského. Namiesto toho, aby sa držali kódexu *univerzálne uznávaného*, teda definovaného zákonom, pripisujú si právo diskriminovať tých, ktorí ne-uznávajú ich dieľci kódex.

Áno, je pravdou, že v Európe kedysi kresťanstvo, konkrétne Katolícka cirkev, predstavovalo vedúce náboženstvo nielen v kvantitatívnom slova zmysle, ale Cirkev chápala svoju vedúcu úlohu aj v kvalitatívnom slova zmysle, teda ako nadradené ostatným s apriornými právami nad nimi. Postupom času strácala kvalitatívne vedenie a teraz už aj kvantitatívne: nielenže už nestelesňuje všeobecne uznávanú normu — ani vo svetonázorovom ani v morálnom slova zmysle — ale aj tí, ktorí jej to prinzávajú sú už v menšine. Teraz ale práve takí, ktorí ju v minulosti najviac kritizovali za to, že využívala číselnú prevahu k tomu, aby iným vnucovala svoje morálne normy, sa teraz, keď sú pri moci, chovajú rovnako.

Cirkev vyšla zo svojho omylu navonok oslabená, ale históriou (a ja verím, že aj Prozreteľnosťou) poučená. Má preto právo, a azda aj povinnosť, upozorňovať iných aby neupadali do toho istého omylu. Ak naozaj ide o omyl a nie o niečo uvedomelé a úmyselné. Stredoveké fyzické donucovacie a trestajúce prostriedky by dnes už nemohli byť používané. Namiesto toto sa používa oveľa "salónnejšie", ale aj účinnejšie, *psychologické ovplyvňovanie* — v médiach či medzi štyrmi očami ateistického psychoterapeuta a jeho obeť. To však je už iná téma.

Stredného východu, Afriky či Ázie. "Europeizácia islamu," vraví profesor Nielsen žijúci v Birminghame, 'moslimskom hlavnom meste Británie,' "si vyžaduje zmeny vo vzťahu medzi mužmi a ženami, vo vzťahu medzi rodičmi a deťmi, podstatnú zmenu vo vzťahu k iným vierovyznaniam a vo vzťahu k štátu." Nielsen dodáva, že toto sa pomaly už stáva. Niekoľko moslimov sa kompletne asimiluje so sekulárnou Európou, "ale väčšina sa drží svojho náboženstva, oddeľuje ho od starých kultúrnych tradícií a prispôbuje novej kultúre." Súčasne celkom malá časť sa priklonila k nekompromisnej verzii ich náboženstva a hĺstka dokonca prijala džihad, svätú vojnu proti Západu.

"Prebieha boj o dušu islamu," vraví Dr Winter tiež známy ako *Sheikh Abdul Hakim Murad* a Ramadan vystríha, že čím viac porastie fundamentalistický islam, tým ťažšia bude integrácia pre všetkých moslimov. Na druhej strane, dodáva, Európania "sa musia naučiť vidieť islam ako európske náboženstvo a prestať stavať európsku identitu proti islamu ako niečomu externému." <sup>5</sup>

To nebude ľahké, dané európskou tradíciou držať náboženstvo mimo verejnej sféry zo strachu, že by mohlo podryť demokraciu, tradíciou, ktorá vznikla kvôli často reakcionárskej Katolíckej cirkvi. Ešte ťažšie to bude v prípade neznámeho náboženstva, často hlásaného v cudzom jazyku.

### Kto bol Ježiš ???

Televízna stanica RTL vysielala 21.3.2005 o 22:15 "špeciálny program" s týmto názvom (*Wer war Jesus* moderátorka *Birgit Schrowange*) Podľa nej Ježiš sa nenarodil v Betleheme, vyzeral ináč ako si ho predstavujeme, bol rebelom proti Rímanom, preto ho ukrižovali, ako vraj denne ukrižovali stovky, asi sa oženil, nezomrel na kríži, ale ušiel do Indie, asi nerobil zázraky, asi ... Nie som historik, nemôžem odborne posúdiť tieto absurdné tvrdenia. Ale aj o tých menej absurdných myslím platí, že história, čo sa týka Ježiša, je asi tam, kde bola fyzika, čo sa týka stvorenia, pred storočím. Aj vtedy mnohí tvrdili "Svet nebol stvorený za sedem dní, ergo Boh nejestvuje, prírodné vedy môžu všetko vysvetliť". Dnes je fyzika vo svojich svetonázorových implikáciách predsa len skromnejšia a veriacemu fyzikovi neprekáža, skôr naopak. Okrem toho, keď som toto takto počúval pripadal som si ako ten, čo celý život obdivoval aký košatý dub môže vyrásť z maličkého žaluďa a naraz ho nejaký mudrc chce presvedčiť, že ten dub nevyrástol zo žaluďa, ale z obyčajného maličkého kameňka akých sú na svete milióny. Ak by to tak bolo, potom by sa môj údiv predsa nezmenšil, ale ešte oveľa viac zväčšil!

<sup>5</sup> V tejto súvislosti poznamenajme, že predseda *Konferencie biskupov Rakúska*, kardinál *Christoph Schönborn*, na "Púti národov" v *Mariazelli* 22. mája 2004, pripomínal, že narastajúci vplyv islamu v Európe neslobodno vidieť iba v súvislosti s Tureckom. "Islam je súčasťou Európy, už dnes ide o druhé najväčšie náboženstvo v Európe. To je situácia s ktorou musíme žiť, ba povedal by som, že môžeme žiť."

**Kolínske listy** (predtým Kolínsky občasník) vám budú zasielané vo forme PDF na vašu e-mail adresu, ak sa prihlásite na [gvirsik@t-online.de](mailto:gvirsik@t-online.de). [Tlačené verzie sú k dispozícii iba výnimočne (starším?) záujemcom, ktorí

nemajú prístup k internetu.] Môžete si ich tiež stiahnuť z <http://www.gvirsik.homepage.t-online.de/> kde sú aj iné moje články a úvahy v angličtine a slovenčine.

George Virsik